

ابعاد روانشناختی رابطه والد-کودک در همه گیری کووید-۱۹: مطالعه مروری
Psychological dimensions of the parent-child relationship in the Covid-19 epidemic:
A review study

Sara Zadafshar

M. A. student of clinical psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Mohadese Kheradmand

M. A. student of clinical psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Dr. Salar Faramarzi *

Associated Professor department of education and children, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

S.faramarzi@edu.ui.ac.ir

سارا زادافشار

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

محدثة خردمند

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

دکتر سالار فرامرزی (نویسنده مسئول)

دانشیار گروه روانشناسی و آموزش کودک، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

Abstract

The onset of the Covid-19 pandemic virus, in addition to its wide-ranging changes at various levels, has specifically led to changes at the family level and has had a significant impact on many parents and their relationship with their children around the world. Therefore, the present study aimed to investigate the consequences, psychological dimensions, risk factors, and protective factors in parent-child relationships during the Covid-19 epidemic crisis. The method of this study was a review of studies conducted in this field, so that the research findings in the databases of PubMed, Springer, Scopus, ProQuest, Science Direct, Google Scholar with keyword search 19, psychological effects, parent-child relationship, behavioral problems- Emotional, risk, and protective factors, quarantine and children were examined. Finally, based on the inclusion criteria, out of 58 articles, 12 articles were included in the research and the results of classification were summarized and reported. The results of the study showed that the epidemic crisis has significant effects on children, parents, and also the type of relationship between parents and their children and following the increase of stress in parents, the likelihood of burnout and child abuse has increased. In contrast, parents' empathy and self-efficacy skills are factors that can improve the parent-child relationship in these situations. Therefore, considering the inevitable consequences of Covid-19 on lifestyle, mental health, and parent-child relationship; designing and planning intervention and support strategies and better understanding the psychological needs of families and children to raise awareness and improve parent-child relationships to reduce the negative effects and increase the positive effects are recommended.

Keywords: psychological dimension, parent-child relationship, covid-19 virus.

چکیده

پیدایش بیماری همه گیر کووید-۱۹ علاوه بر تغییرات گسترده ای که در سطوح مختلف به همراه دارد به طور خاص نیز منجر به بروز تغییراتی در سطح خانواده شده و آثار قابل توجهی را در بسیاری از والدین و رابطه آنها با فرزندان در سراسر جهان به وجود آورده است؛ بنابراین هدف مطالعه حاضر بررسی پیامدها، ابعاد روانشناختی، عوامل خطر و عوامل محافظ در روابط والد-کودک طی بحران همه گیری کووید-۱۹ است. روش این مطالعه مروری بر مطالعات انجام شده در این زمینه بود بدین صورت که یافته‌های پژوهشی در پایگاه‌های اطلاعاتی پایمدا، اسپرینگر، اسکوپس، پروکوئست، ساینس دایرکت و گوگل اسکالر، با جستجوی کلیدواژه‌های کووید-۱۹، تاثیرات روان‌شناختی، رابطه والد-کودک، مشکلات رفتاری-هیجانی، عوامل خطر و محافظ، قرنطینه و کودکان مورد بررسی قرار گرفت که در نهایت براساس معیارهای ورود از بین ۵۸ مقاله مورد بررسی، ۱۲ مقاله وارد پژوهش و نتایج طبقه‌بندی، خلاصه و گزارش شد. نتایج حاصل از مطالعه نشان داد که بحران همه گیری آثار قابل توجهی بر کودکان، والدین و نیز نوع رابطه والدین با فرزندان داشته و به دنبال افزایش استرس وارد شده بر والدین، احتمال فرسودگی آنها و کودک آزاری افزایش یافته است. در مقابل برخورداری والدین از مهارت‌های همدلی و خودکارآمدی از عواملی هستند که می‌توانند در این شرایط رابطه والد-کودک را بهبود بخشند. لذا با توجه به پیامدهای اجتناب ناپذیر کووید-۱۹ بر سبک زندگی، سلامت روانشناختی و رابطه والد-کودک؛ طراحی و برنامه ریزی راهبرد های مداخله ای و حمایتی و شناخت بهتر نیاز های روانشناختی خانواده و کودکان در جهت آگاهی بخشی و بهبود روابط والدین با کودکان خود در جهت کاهش آثار منفی و افزایش اثرات مثبت توصیه می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ابعاد روانشناختی، رابطه والد-کودک، ویروس کووید-۱۹

شیوع بیماری همه گیر کووید-۱۹ باعث ایجاد تغییرات ناگهانی در زندگی روزمره خانواده ها در سراسر جهان شده است. در این شرایط که به سرعت در حال تغییر است، رسانه ها و مکالمات اجتماعی کاملاً تحت سلطه این شیوع قرار دارند و افراد در معرض مقادیر زیادی از اطلاعات و مقادیر زیاد استرس و اضطراب قرار می گیرند. فاصله گذاری فیزیکی و محدودیت های اعمال شده نیز، آنها را با یک چالش بزرگ در این زمینه رو به رو کرده (وانگ، پن، وان، تان، خو، هو^۱ و همکاران، ۲۰۲۰) و همچنان اثرات روانشناختی آن در حال ظهور و شناخته شدن است (مارا، مارانو، لای، جانینی و سانی^۲، ۲۰۲۰).

کودکان فراتر از درک این بیماری همه گیر نیستند و بخصوص اینکه آسیب پذیرترین در برابر اثرات شدید آن هستند، زیرا مجبور می شوند به دلیل قرنطینه شدن و تعطیلی مدارس، مدت طولانی در خانه بمانند و در نتیجه تعامل کمتری با همسالان داشته و فرصت اکتشاف و فعالیتهای بدنی کاهش می یابد (جیانو، وانگ، لیو، فنگ، جیانو، پتلو-مانتوانی^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). آنها تغییر اساسی در زیرساخت های روزمره و اجتماعی خود تجربه می کنند و از طرفی به خوبی بزرگسالان نمی توانند خود را با شرایط مطابقت دهند (دنس، اسمیت، پیتسابسان و دوبیکا^۴، ۲۰۱۹). همچنین تحقیقات در مورد بلایای طبیعی نشان می دهد که کودکان در مقایسه با بزرگسالان نسبت به تأثیر عاطفی حوادث آسیب زا که زندگی روزمره آنها را مختل می کند، آسیب پذیرتر هستند (رابنز، فلیکس و همبریک^۵، ۲۰۱۸). همه اینها تأثیر منفی بر سلامت روان و رفاه کودکان دارد و منجر به طیف گسترده ای از مسائل مربوط به سلامت روان مانند اضطراب، استرس، افسردگی و مشکلات خواب می شود (گالوین^۶، ۲۰۲۰؛ رامچاندانی^۷، ۲۰۲۰).

مطابق پژوهش های انجام شده در مقایسه با زمان های قبل از شیوع کووید-۱۹، به دلیل سطح بالاتر مشکلات عاطفی، خودتنظیمی و رفتاری کودکان فشار زیادی بر والدین وارد می شود (جیانو و همکاران، ۲۰۲۰؛ ارگیلس، مورالز، دلوجیو، مازسچی و اسپادا^۸، ۲۰۲۰؛ زای، سو، ژوئه، ژو، لیو، زانگ^۹ و همکاران، ۲۰۲۰). در زمینه بحران فعلی کووید-۱۹، اولین نتایج در مورد تأثیرات کودکان در چین گزارش شد. به عنوان مثال، زای و همکاران (۲۰۲۰)، نشان دادند سطح اضطراب و افسردگی در کودکان حدود ۲۰ درصد افزایش یافته است. در اروپا، ارگیلس و همکاران (۲۰۲۰) رفتار کودک و تحولات عاطفی را که والدین در دوران قرنطینه در کودکان خود دیدند را مورد بررسی قرار دادند؛ به طور کلی، والدین گزارش کردند که در حدود ۸۶ درصد از کودکان، مشکل در تمرکز به عنوان شایع ترین علامت و به دنبال آن بی حوصلگی، تحریک پذیری، بی قراری، عصبی بودن، تنهایی، اضطراب و نگرانی مشاهده شده است. بر همین اساس چویدار، عسگری، نیک خو و فولادی (۱۳۹۹) در ارزیابی حاصل از مقالات مورد بررسی نشان دادند که افزایش مشکلات رفتاری، مشکلات مربوط به خودتنظیمی، اضطراب و ترس، مشکلات مربوط به سازگاری و راهبردهای مقابل های، تجربه بدرفتاری و آزار هیجانی، افزایش شدت اختلال های روانی و افسردگی و استرس پس از آسیب از پیامدهای روانشناختی شیوع بیماری کووید-۱۹ برای کودکان بشمار می رود.

به طور همزمان، قرار گرفتن در معرض رفتارهای غیرقابل توضیح و غیرقابل پیش بینی توسط کودکان به عنوان یک تهدید برای والدین درک می شود و اضطراب و استرس زیادی را در آنها به دنبال دارد. در نتیجه بسته شدن مدارس، مهد کودک ها و مکان های بازی بسیاری از مادران و پدران مجبور بودند به سرعت روال، تعامل و فعالیتهای روزمره خود را سازگار کنند و همزمان به چالش ها و عدم قطعیت های مالی، حرفه ای و والدینی خود بپردازند (دوورسکی، بروکس و بکر^{۱۰}، ۲۰۲۰) و با انجام وظایف والدینی متعدد، از جمله ارائه مراقبت همه روزه به فرزندان خود در حین انجام وظایف شغلی، رسیدگی به مطالبات آموزش آنلاین و متعادل کردن نیازهای اعضای

¹Wang, Pan, Wan, Tan, Xu, Ho

²Mazza, Marano, Lai, Janini & Sani

³Jiao, Wang, Liu, Fang, Jiao, Pettoello-Mantovani

⁴Danese, Smith, Chitsabesan, Dubicka

⁵Rubens, Felix & Hambrick

⁶Galvin

⁷Ramchandani

⁸Orgilés, Morales, Delvecchio, Mazzeschi & Espada

⁹Xie, Xue, Zhou, Zhu, Liu, Zhang

¹⁰Dvorsky, Breaux & Becker

خانواده روبرو شدند. در مجموع، همه‌گیری یک قلمرو خاص برای روابط والدین و فرزند ایجاد کرده (پرایم، وید و براون^۱، ۲۰۲۰) و آنان با منابع استرس بهداشتی، شغلی و خانوادگی مختلف روبرو شده‌اند. پیامدهای شیوع کووید-۱۹ ممکن است مشکلات روانی والدین را افزایش دهد، به ویژه افزایش استرس منجر به تأثیر منفی بر سلامت عاطفی و رفتاری کودکان خواهد شد (دالتون، راپا، زیبلند^۲ و همکاران، ۲۰۲۰) که این فشار روانی هم در سطح فردی مثل واکنش پذیری بیش از حد، عصبانیت و تحریک پذیری و هم در سطح بین فردی مثل تعاملات والدین با کودک تجربه می‌شود.

از جهت دیگر پژوهشگران زیادی صرفاً بر روی پیامدهای منفی بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ برای کودکان و والدین متمرکز شده‌اند در حالی که برای بسیاری از خانواده‌ها قرنطینه فرصتی بی‌نظیر برای گذراندن وقت بیشتر در کنار یکدیگر و فرصتی برای بازی، آشپزی، خوردن غذا، استراحت، نوازش، شوخی، صحبت کردن در مورد احساسات ایجاد کرده بود که به نوبه خود باعث نزدیکی و گرمی عاطفی می‌شود. از آنجا که فعالیت‌های فوق برنامه، ورزشی و اجتماعی در طول همه‌گیری لغو شد، زمان بازی آزاد علاوه بر تأثیر بالقوه مثبت بر رشد شناختی، جسمی، اجتماعی و عاطفی کودک و دل‌بستگی، همچنین بر بهزیستی والدین اثر دارد (کوین، کولد، گرمالدی، ویلسون، بافتو و بیگلن^۳، ۲۰۲۰). در این زمینه خودکارآمدی والدین، همدلی و حمایت اجتماعی بهترین پیش‌بینی‌کننده تجارب مثبت در روابط والدین و فرزند در مادران و پدران در دوران قرنطینه هستند (بارلت و ویورت^۴، ۲۰۲۰).

از عوامل موثری که در نوع برخورد کودکان با این شرایط اثر دارد، روابط با والدین است. توانایی والدین در شناخت، درک و تأمل در مورد حالات روحی کودک و سایر اعضای خانواده ارتباطات حساس و مؤثر در مورد بیماری‌های تهدیدکننده زندگی، فواید روانی طولانی مدت برای کودکان و خانواده آنها دارد که با تجربیات مثبت و تعامل با کودک در حین قرنطینه همراه هستند (دالتون و همکاران، ۲۰۱۹). در حالی که فقدان گفتگوهای متمرکز بر احساسات ممکن است کودکان را از وضعیت عاطفی بزرگسالان اطراف خود نگران کند. این اضطراب می‌تواند به طور اجتناب‌ناپذیر منجر به اجتناب کودکان از به اشتراک گذاشتن نگرانی‌های خود در تلاش برای محافظت از دیگران شود و کودکان را رها کند تا تنها با این احساسات دشوار کنار بیایند (بارلت، گریفین و تامسون^۵، ۲۰۲۰).

به طور کلی، شیوه‌های فرزندپروری که بهزیستی در کودکان را ارتقا می‌بخشد، در شرایطی که کودکان در شرایط دشوار قرار دارند سودمند خواهد بود با این وجود، کمتر در مورد شیوه‌های فرزندپروری و برخورد والدین بلاخص در شرایط نامطلوب، از جمله بلایا، سهولت یا حمایت‌کنند، شناخته شده است. همچنین اثرات آسیب‌ها و فشارهای روانی ناشی از بحران‌های اجتماعی و به ویژه تجربه بیماری کرونا بر افراد، خانواده‌ها و اجتماع آسیب دیده باقی می‌ماند و ممکن است ابعاد روانشناختی متعددی از جمله سبک زندگی، راهبردهای مقابله‌ای، کیفیت زندگی، سلامت روانی و ... را تحت تأثیر قرار دهد؛ از طرف دیگر اکثر مطالعات انجام شده در طول همه‌گیری‌های قبلی و از ابتدای شیوع کووید-۱۹ پیامدهای روانشناختی را بر روی جمعیت عمومی بررسی کردند و مطالعات اختصاصی روی والدین و کودکان عمده‌تأشناخته‌مانده‌اند (بروکس، وبستر، اسمیت، وودلند، وسلی، گرینبرگ^۶ و همکاران، ۲۰۲۰) و نیز درک واکنش‌ها و احساسات والدین و فرزندان و شناسایی عوامل خطر و محافظت، برای رفع صحیح نیازهای آنها برای تهیه برنامه‌های مداخله‌ای حال و آینده ضروری است (اسپرانگ و سیلمن^۷، ۲۰۱۳). لذا در مطالعه حاضر با کاوش در اثرات روانشناختی همه‌گیری بر والدین و فرزندان و بررسی تغییرات در هنگام شیوع کووید-۱۹ ابعاد روانشناختی، عوامل خطر و محافظ در روابط والد-کودک طی بحران روشن شده است.

روش

روش پژوهش حاضر از نوع مطالعه مروری است. با استفاده از این روش به مرور یافته‌های علمی انجام شده در زمینه تأثیر روانشناختی کووید ۱۹ بر رابطه والدین با کودکان پرداخته شد. به این منظور، یافته‌های پژوهشی منتشر شده در ارتباط با رابطه والد-کودک با محوریت

¹Prime, Wade & Browne

²Dalton, Rapa & Ziebland

³Coyne, Gould, Grimaldi, Wilson, Baffuto & Biglan

⁴Bartlett & Vivrette

⁵Barlett, Griffin & Thomson

⁶Brooks, Webster, Smith, Woodland, Wessely, Greenberg

⁷Sprang & Silman

Psychological dimensions of the parent-child relationship in the Covid-19 epidemic: A review study

بر مقالات منتشر شده در زمان شیوع کووید-۱۹، در پایگاه‌های اطلاعاتی پابمد^۱، اسپرینگر^۲، اسکوپس^۳، پروکوئست^۴، ساینس دایرکت^۵ و گوگل اسکالر^۶ با جستجوی کلیدواژه‌های کووید-۱۹، تاثیرات روان‌شناختی، رابطه والد-کودک، مشکلات رفتاری-هیجانی، عوامل خطر و محافظ، قرنطینه و کودکان مورد بررسی قرار گرفت. مقالات مرتبط با این کلیدواژه‌ها دانلود شده و موارد تکراری حذف شدند. پژوهش‌های مرتبط براساس عنوان و چکیده شناسایی شدند. مقالات انتخاب شده براساس معیارهای ورود که در زیر آورده شده اند، مورد بررسی قرار گرفت.

معیارهای ورود و خروج: مطالعاتی که وارد پژوهش شدند کلیدواژه‌های مورد جستجو را شامل و مستقیماً یا غیرمستقیماً به تاثیر شیوع کووید ۱۹ در رابطه والدین با کودکان پرداخته بودند. این مقالات در نشریات معتبر منتشر شده بودند. مقالاتی که امکان دسترسی به متن کامل آنها فراهم نبود و به پیامدهای روانشناختی کووید-۱۹ بر رابطه والد-کودک نپرداخته بودند از پژوهش خارج شدند. محتوای مقالات استخراج شده مورد ارزیابی پژوهشگران مقاله حاضر قرار گرفت.

ابعاد روانشناختی روابط والد-کودک

درک بهتر چگونگی تحت تاثیر قرار گرفتن کودکان در این شرایط، مستلزم درک تأثیراتی است که بر کل سیستم خانواده، از جمله تعامل والدین و فرزند، ایجاد شده است. در طول این شرایط فراتر از تأثیرات مستقیم قرنطینه در کودکان، با تماس بی وقفه کودک و خانواده، تعاملات خانوادگی و رفتارهای والدین عوامل واضحی هستند که به عنوان منابع بالقوه خطر و محافظت مورد بررسی قرار می‌گیرند. در هر شرایطی و به ویژه در شرایط فاجعه، کودکان برای درک، پردازش و مقابله با تهدیدات و همچنین پشتیبانی و راهنمایی به مراقبان خود نیاز دارند و تا حد زیادی تحت تأثیر بزرگسالان قرار می‌گیرند (رابنز و همکاران، ۲۰۱۸). بسته شدن مدارس و فاصله گذاری فیزیکی منجر شده کودکان زمان بیشتری را در خانه باشند که نه تنها منجر به وقفه در رشد مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی مورد انتظار آنها در مدرسه می‌شود، بلکه حساسیت و اهمیت نوع رفتار والدین را نسبت به گذشته پررنگ تر کرده و آنها را ملزم کرده است که اوقات بیشتری را با فرزندان خود سپری کنند (لی^۷، ۲۰۲۰).

بر این اساس، یکی از بارزترین پیوندها بین نتایج و اثرات این بحران بر کودکان با تنظیم و سازگاری والدین و میزان استرس آنها است. قرنطینه تأثیر عاطفی بر والدین ایجاد کرده است که از طریق تأثیر مستقیم و غیرمستقیم، بر تعامل منظم والدین و فرزندان و شیوه‌های فرزندپروری آنان تأثیر می‌گذارد و منجر به تغییرات مهم در رفتار کودک می‌شود. بنابراین، به نظر می‌رسد توانایی بالقوه آورده شده والدین به وضعیت کووید-۱۹ یعنی احساس صلاحیت شخصی، تحمل سختی و توانایی پذیرش تغییرات، والدین را از مضرات روانی محافظت می‌کند و این ممکن است نقش مهمی در دنباله فرآیندهای مؤثر بر نتایج کودکان بازی کند (پرایم و همکاران، ۲۰۲۰).

در همین رابطه نیز تحقیقات قبلی نشان داده اند که بهزیستی کودکان در شرایط نامطلوب تحت تأثیر سطح پریشانی والدین است که به خصوص در نقش والدین احساس می‌شود. پریشانی یعنی وقتی والدین به دلیل خواسته‌های مراقبت و پرورش فرزندان احساس ناراحتی می‌کنند. از آنجا که اثرات محدودیت در کودکان تا حدودی با سازگاری طلبی عاطفی و رفتاری والدین در بحران مرتبط است انتظار می‌رود پریشانی شخصی والدین بر فرزندان و شیوه‌های خاص فرزندپروری والدین تأثیر بگذارد که به نوبه خود، یک واکنش عاطفی از جمله اضطراب و علائم افسردگی را برانگیزاند (وانگ و همکاران، ۲۰۲۰).

افزایش استرس و نگرانی والدین، همراه با کاهش ظرفیت و منابع کافی آنها به دلیل مشکلات سلامت روانی و رفتارهای مقابله‌ای مثل استفاده از مواد، والدین را در معرض خطر قرار می‌دهد تا بیشتر به فرم‌های مشکل ساز با فرزندان خود برخورد کنند. این می‌تواند به

1 PupMed

2 Springer

3 Scopus

4 ProQuest

5 Science direct

6 Google Scholar

7 Lee

یک زمینه مهمی برای چرخه های اجباری در تعامل والد-کودک تبدیل شود که در آن والدین از نظر عاطفی نسبت به کودک نادرست واکنش نشان می دهند که منجر به واکنش منفی بیشتر کودک و افزایش اوضاع درگیری می شود. با گذشت زمان، این چرخه های منفی رفتاری با کیفیت پایین روابط و سازگاری روانی-اجتماعی ضعیف کودک مرتبط خواهند بود.

روشی که والدین سعی می کنند رفتار کودک را مدیریت کنند از دیگر عوامل موثر بر بهزیستی کودکان در این شرایط است؛ به عنوان مثال، الگوهای اجبار، والدینی سختگیر، سبک های اضطراب آور و بیش از حد محافظت کننده نتایج نامطلوب و سطح بالاتری از ناسازگاری را در کودکان پیش بینی می کنند (کبهام، مک درموت، هسلم و ساندرز^۱، ۲۰۱۶). در مقابل، توانایی پذیرش، نظارت و برخورد مثبت با کودک و همچنین ترغیب به نگرش های حل مسئله، باعث تقویت مقاومت در کودکان در معرض شرایط آسیب زا می شود (گویزتر، فورگچ و ویلینگ^۲، ۲۰۰۸).

در همین راستا یکی از رویداد های مرتبط با کووید-۱۹ و استرس ادراک شده طی این شرایط، احتمال کودک آزاری است (براون، بندر، بلامی، گرلند، دمیتریوا و جانسون^۳، ۲۰۲۰). به خوبی مشخص شده است که استرس والدین نقش مهمی در احتمال سوءاستفاده از کودکان دارد. قرار گرفتن در معرض عوامل استرس زا می تواند منجر به خستگی عاطفی و جسمی شود که به نوبه خود فشارهای بی رویه بر روابط والدین و کودک ایجاد می کند. در واقع، با افزایش سطح استرس والدین، آنها بیشتر درگیر فرزندپروری ناکارآمد شده (بکرمن، ونبرکل، مسمن و آلینگ^۴، ۲۰۱۷) و خطر سوء استفاده از کودک افزایش می یابد. با این حال، برخی از عوامل مانند کنترل ادراک شده بر روی رویدادهای استرس زا یا محیط های حمایتی خانوادگی، به عنوان عواملی برای کاهش پریشانی و خطر سوء استفاده از کودکان عمل می کنند. در همین رابطه نیز والدینی که با تقاضای محدود کردن تعاملات اجتماعی روبرو هستند و در خانه با فرزندان خود باقی می ماندن ممکن است در این مدت به خصوص آسیب پذیرتر باشند. تحقیقات نشان می دهد که تماس مداوم و نزدیک تحت استرس یک عامل خطر برای رفتارهای پرخطرانه و خشونت است (بروکس و همکاران، ۲۰۲۰). با این حال، همه ی والدینی که استرس را تجربه می کنند، در معرض خطر والدینی ضعیف نیستند. به طور خاص، راهبردهای مقابله ای سازگار به عنوان عوامل محافظتی برای خانواده هایی که دچار استرس هستند عمل می کنند. کنترل ادراک شده بر روی وقایع موجود، کاهش استرس، اضطراب و افسردگی و همچنین تنظیم هیجان بهتر در شرایط همراه است. در حالی که سایر راهبردهای مقابله ای، مانند پذیرش افکار منفی یا پذیرش تجربیات بدون قضاوت در مورد آنها، به طور جدی با استرس ادراک شده همراه هستند. علاوه بر راهبردهای مقابله سازگاران، محیطهای خانوادگی حمایتی نیز ممکن است در زمینه فرزندپروری ارتقاء یابد. حمایت ادراک شده باعث کاهش استرس فرزندپروری شده و والدینی که حمایت بیشتری را دریافت می کنند بهتر می توانند از عهده ی فرزند پروری مثبت برآیند (آلن و سامرز^۵، ۲۰۲۰).

فرسودگی والدین و بدرفتاری با کودکان

حتی در بهترین زمان ها، هنگامی که جهان بیماری همه گیر را تجربه نمی کند، بسیاری از والدین استرس را به طور خاص در رابطه با نقش خود به عنوان والد تجربه می کنند (رافائل، ژانگ، لیو و گیاردینو^۶، ۲۰۱۰). وقتی صحبت از فرزندانشان می شود، نگرانی در مورد مسائل رفتاری یا بهداشتی، مشکلات تحصیلی و حتی کارهای روزمره، همه می تواند والدین را به سمت استرس سوق دهد. برای اکثر والدین، استرس مربوط به نقش والدینی زودگذر است و در زندگی تأثیر قابل توجهی نخواهد داشت. با این حال، تقریباً در ۲۰٪ والدین، استرس مربوطه می تواند تا حد فرسودگی افزایش یابد (روسکام، بریندا و میکائولاچک^۷، ۲۰۱۸). فرسودگی والدین شبیه استرس والدینی است و یک اختلال مرتبط با استرس است؛ با این حال، فرسودگی والدین فراتر از استرس های معمولی است. فرسودگی والدین به طور

¹ Cobham, McDermott, Haslam & Sanders

² Gewirtz, Forgatch & Wieling

³ Brown, Bender, Bellamy, Garland, Dmitrieva & Jensen

⁴ Beckerman, van Berkel, Mesman & Alink

⁵ Allen & sommers

⁶ Raphael, Zhang, Liu & Giardino

⁷ Roskam, Brianda & Mikolajczak

Psychological dimensions of the parent-child relationship in the Covid-19 epidemic: A review study

خاص به عنوان "پاسخ طولانی مدت والدین به استرس مزمن و قریب به اتفاق" تعریف شده است (میکائولاچک و روسکام، ۲۰۱۸). والدین فرسوده، خستگی جسمی و روانی، افزایش شکایات جسمی و کاهش کیفیت خواب، فاصله عاطفی از فرزندان خود و احساس بی کفایتی در نقش خود را تجربه می کنند (روسکام و همکاران، ۲۰۱۸). والدین همچنین از احساس گرفتاری در یک وضعیت ناراحت کننده و بدون راهی برای خروج خبر می دهند (هوبرت و آوژولات^۲، ۲۰۱۸). برای توضیح علل فرسودگی والدین نظریه تعادل بین خطرات و منابع ارائه شده است که تصریح می کند فرسودگی والدین ناشی از عدم تطابق درک شده بین خواسته های مربوط به والدین است، از جمله انتظارات والدین از خود و مسئولیت های آنها و در دسترس بودن منابع برای پاسخگویی به آن خواسته ها و انتظارات. در این نظریه، خواسته ها به عنوان عوامل خطر که باعث افزایش سطح استرس والدین می شوند، شناسایی می شوند، در حالی که منابع حمایتی و در دسترس به عنوان عوامل محافظتی در کاهش استرس در نظر گرفته می شوند. همه والدین سطوح متفاوتی از تقاضا را تجربه کرده و به منابع مختلفی دسترسی پیدا می کنند اما در صورت مواجهه طولانی با عدم توازن مزمن بین مطالبات و منابع، ممکن است فرسودگی والدین به وجود بیاید (میکائولاچک و همکاران، ۲۰۱۸). حتی در بهترین زمان ها، مطالبات زیاد می تواند منجر به فرسودگی والدین شود، اما احتمالاً در زمان همه گیری منابع لازم والدین برای تحقق خواسته ها کم شده و به دنبال خود استرس و فرسودگی را به همراه خواهد داشت (گریفیت^۳، ۲۰۲۰).

تحقیقاتی که به بررسی شرایط پیش بینی کننده فرسودگی والدین پرداخته اند نشان می دهد که چندین عامل مهم به خصوص در طول همه گیری فعلی کووید-۱۹ با فرسودگی مرتبط هستند. به طور خاص، بیکاری والدین، بی ثباتی مالی، سطح پایین حمایت اجتماعی از خانواده و دوستان و کمبود اوقات فراغت همه با افزایش خطر فرسودگی والدین همراه است. بسیاری از والدین اغلب به حمایت از مادر بزرگ و یا سایر اعضای خانواده برای مراقبت از کودک یا کمک به فعالیتهای مربوط به والدین متکی هستند، اما به دلیل فاصله گذاری های فیزیکی این امر دیگر امکان پذیر نیست. تقریباً در هیچ زمان دیگری در تاریخ، حمایت های خانوادگی برای چنین بخش بزرگی از جمعیت در یک زمان کاهش نیافته است (گریفیت، ۲۰۲۰). اهمیت حمایت های اجتماعی برای بهزیستی والدین و تماس مکرر با مادر بزرگ و پدر بزرگ می تواند خطر فرسودگی والدین را کاهش دهد. از آنجا که در دسترس بودن حمایت های اجتماعی کاهش یافته است، تعجب آور نیست که والدین احتمالاً کمبود وقت را برای فعالیت های اوقات فراغت نیز تجربه می کنند. وظایف والدین به طور چشمگیری افزایش یافته است زیرا کودکان ۲۴ ساعت شبانه روز و ۷ روز هفته را در خانه بوده و بسیاری از والدین دیگر نمی توانند استراحت در خارج از خانه یا دور از فرزندان خود داشته باشند. این تغییرات ممکن است والدین را در معرض خطر فرسودگی قرار دهد زیرا در اختصاص دادن وقت برای خود و پیدا کردن تعادل بین مسئولیتهای شخصی، حرفه ای و والدین خود مشکل خواهند داشت (پارکس، سوئیتینگ و وای^۴، ۲۰۱۵). هم چنین ممکن است والدینی که از سطح بالاتر کمال گرایی و ادراک غیر واقع بینانه از انتظارات دیگران برخوردار هستند، در معرض خطر بیشتر فرسودگی قرار بگیرند (گریفیت، ۲۰۲۰).

در نهایت از آنجا که عدم بهزیستی در والدین با سطوح بالاتر کودک آزاری و غفلت مرتبط است و روابط بین فرسودگی والدین و کودک آزاری و بی توجهی حتی در زمانی که متغیرهای جمعیت شناختی از جمله تحصیلات، سطح درآمد و حضور اعتیاد در نظر گرفته شده است، حفظ می شوند، نشان دهنده آن است که فرسودگی والدین می تواند تأثیر منفی بر تعامل کودک و والدین در هر نوع خانواده داشته باشد. با افزایش استرس و فرسودگی والدین، بدرفتاری با کودک نیز بیشتر شده در ضمن اینکه مداخلاتی که با هدف کاهش فرسودگی والدین انجام شده است موجب کاهش بدرفتاری آنها شده است (گریفیت، ۲۰۲۰).

عوامل محافظ کنندهی رابطه والد-کودک

¹ Mikolajczak and Roskam

² Hubert and Aujoulat

³ Griffith

⁴ Parkes, Sweeting & Wight

عوامل محافظت‌کننده می‌تواند کودکان را از آسیب دور نگه داشته و شانس سازگاری مثبت آنها را در برابر مشکلاتی مانند بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ افزایش دهد. این عوامل رویدادها، شرایط و ویژگی‌های کودکان، خانواده‌ها و محیط‌های وسیع‌تری هستند که علیرغم قرار گرفتن در معرض آسیب‌های چشمگیر، شانس فرد را برای رشد سالم و پیامدهای مثبت زندگی افزایش می‌دهد. حساس و پاسخ‌گو بودن و برآوردن نیازهای اساسی، حمایت عاطفی از کودکان و کمک به بهزیستی والدین و حفظ ارتباطات اجتماعی از جمله عوامل حفاظتی است (بارتلت و همکاران، ۲۰۲۰).

علاوه بر این همدلی و توانایی تنظیم احساسات می‌توانند نقش مهمی در تعامل مثبت والدین و فرزند در زمان شیوع کووید-۱۹ بازی کنند. نقش اساسی همدلی والدین به ویژه توانایی درک دیگران و شفقت و همدردی با شخص دیگر برای ایجاد روابط مثبت والد-فرزند و رشد عاطفی و اجتماعی کودک در مطالعات متعدد ثبت شده است. همانطور که در طول همه‌گیری، بسیاری از والدین به طور مستقیم یا غیرمستقیم با افزایش ابراز هیجانی افراد دیگر به ویژه کودکان و سایر اعضای خانواده روبرو شدند، در نظر داشتن توانایی و نگرانی‌های همدلانه می‌تواند به شناخت، درک و تفسیر این احساسات شدید کمک کند. روابط گرم و محبت‌آمیز با عزیزان در حین قرنطینه، توانایی تنظیم احساسات همراه با همدلی، می‌تواند از اهمیت ویژه‌ای در هنگام قرنطینه شدن برخوردار باشد. تنظیم احساسات شامل تعدیل حالات عاطفی، استفاده از استراتژی‌های تنظیم عاطفی تطبیقی و مناسب و مشارکت در فعالیت‌های هدفمند در هنگام تجربه احساسات منفی است. والدینی که احساسات خود را به طور مؤثر تنظیم می‌کنند، می‌توانند در صورت ناراحت شدن فرزندان، از آنها حمایت کنند و به فعالیتهای مختلفی بپردازند که لزوماً در جهت کاهش پریشانی نبوده، بلکه برای زندگی خانوادگی و تأمین نیاز کودکان به بازی و سرگرمی مهم بوده‌اند. علاوه بر این، به نظر می‌رسد در زمان شیوع کووید-۱۹ وقتی مادران و پدران بیش از حد با وظایف و مسئولیت‌هایشان رو به رو هستند، روابط حمایتی با افراد دیگر که بتوانند نگرانی‌ها و نگرانی‌های خود را با آنها به اشتراک بگذارند بسیار مهم است. در چنین مواردی، ظرفیت والدین برای سازماندهی مجدد و استفاده بهینه از منابع موجود می‌تواند به ویژه سودمند باشد (شورر و لیوویچ^۱، ۲۰۲۰). یکی دیگر از عوامل مهم که می‌تواند در تجربیات مثبت در حین قرنطینه نقش داشته باشد، خودکارآمدی والدین است که به عقاید والدین در توانایی آنها در انجام موفقیت‌آمیز نقش‌های والدین اشاره دارد. اعتقادات مربوط به خودکارآمدی نقش مهمی در رشد و سازگاری انسان دارد و تاثیرگذار بر چگونگی انگیزه آنها برای تداوم در مواجهه با مشکلات و کیفیت بهزیستی عاطفی، میزان تلاش برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مختلف و انتخاب‌هایی که آنها در نکات مهم و اساسی در زندگی خود انجام می‌دهند؛ می‌باشد (بندورا، باربارانلی، کاپرارا و پاستورلی^۲، ۲۰۰۱). خودکارآمدی والدین در تنظیم روانشناختی والدین، کاهش استرس والدین، تقویت مقابله مثبت و شیوه‌های مثبت و پشتیبانی والدین نقش دارد (بیل دریم و گولر^۳، ۲۰۲۰) و همچنین عملکرد اجتماعی-عاطفی بهتر فرزندان در میان دیگران، اشتیاق و محبت بالاتر را پیش‌بینی می‌کند (گمبین، وزنایک پراس، سکوسکی، کودو، پیسولا، کیپورا^۴ و همکاران، ۲۰۲۰). به طور خاص نیز در طی بحران کووید-۱۹ خودکارآمدی مهمترین پیش‌بینی‌کننده تجربیات مثبت با فرزند هم برای مادران و هم برای پدران بود. باورهای خودکارآمدی نقش مهمی در سازگاری والدین با تغییرات، انگیزه برای تلاش و انرژی در فعالیتهای مختلف والدین، مراقبت و ایجاد تعامل مثبت با فرزندان، پشتکار در مواجهه با مشکلات، تصمیم‌گیری و بهزیستی عاطفی بازی می‌کند. علاوه بر این، والدین با سطح بالایی از خودکارآمدی والدین ممکن است انگیزه بیشتری داشته باشند، در مواجهه با چالش‌ها و تغییرات مختلف مربوط به بحران، انرژی مداوم و سرمایه‌گذاری بیشتری در مراقبت و ایجاد تعامل مثبت با کودکان صرف کنند (گمبین و همکاران، ۲۰۲۰).

بحث و نتیجه‌گیری

هدف مطالعه حاضر بررسی پیامدها و ابعاد روانشناختی (عوامل خطر و محافظ) در روابط والد-کودک طی بحران همه‌گیری کووید-۱۹ بود. نتایج بررسی نشان داد که همه‌گیری کووید-۱۹ منجر به تغییرات گسترده‌ای در والدین و فرزندان و روابط آنها شده و آنها به طور

¹ Shorer & Leibovich

² Bandura, Barbaranelli, Caprara & Pastorelli

³ Yıldırım & Güler

⁴ Gambin, Woźniak-Prus, Sekowski, Cudo, Pisula, Kiepora

Psychological dimensions of the parent-child relationship in the Covid-19 epidemic: A review study

ناگهانی با شرایطی مواجه شدند که مجبور بودند سبک زندگی خود را تغییر دهند. این وضعیت منعکس کننده آن چیزی است که روانشناسان تکاملی آن را "عدم تطابق تکاملی" می نامند که در آن شرایط محیطی به سرعت و به طرز چشمگیری تغییر می کند و افراد به این نتیجه می رسند که الگوهای رفتاری قدیمی دیگر مؤثر نیست (لی، ون وگت و کولارلی^۱، ۲۰۱۸). کودکان فراتر از درک این بیماری همه گیر نیستند و همچنین آسیب پذیرترین قشر در برابر اثرات شدید آن هستند، زیرا مجبور می شوند به دلیل تعطیلی مدرسه، مدت طولانی در خانه بمانند و در نتیجه تعامل کمتری با همسالان داشته و فرصت کمتری برای اکتشاف و فعالیت‌های بدنی خواهند داشت (جیائو و همکاران، ۲۰۲۰). همه این ها تأثیر منفی بر سلامت روان و رفاه کودکان دارد و منجر به طیف گسترده ای از مسائل مربوط به سلامت روان مانند اضطراب، استرس، افسردگی و مشکلات خواب می شود (گالوین، ۲۰۲۰؛ رامچاندانی، ۲۰۲۰).

در این شرایط سازگاری کودک تحت تأثیر زنجیره ای از عوامل من جمله پریشانی درک شده والدین و واکنش عاطفی والدین به بحران کووید-۱۹ و شیوه های خاص فرزندپروری قرار دارد. در حالی که پریشانی والدین به ویژه پیامدهای منفی کودک را برانگیخته می کند؛ همدلی، شفقت و خودکارآمدی والدین بیشتر با نتایج مثبت کودک ارتباط نزدیکی دارد. به طور کلی چارچوب تاب آوری و بهزیستی خانواده در این شرایط با فرآیندهای مهمی چون ارتباطات روشن، به اشتراک گذاری عاطفی، حل مسئله مشارکتی، سازماندهی، سازگاری، ارتباطات و دسترسی به منابع اجتماعی و اقتصادی، امید و معنویت پیش بینی می شود که بسیاری از این فرایندها در زمینه همه گیری در اکثر خانواده ها مختل و یا تغییر یافته اند (براون و همکاران، ۲۰۲۰).

علاوه بر این سطح حمایت عاطفی و اجتماعی که والدین دریافت می کند، به طور قابل توجهی با درک کمتر استرس و خطر کودک آزاری همراه است. این امیدوار کننده است زیرا با توجه به مشکلات ناشی از بیماری همه گیر جهانی، خانواده هایی که ممکن است برای ارائه پشتیبانی جمع شوند، نیز می توانند استرس و پیامدهای آن را کاهش دهند. علاوه بر حمایت عاطفی و اجتماعی که والدین در خانواده خود دریافت می کنند، ارائه دهندگان و مربیان نیز می توانند شبکه های پشتیبانی خانواده ها را گسترش دهند (پرایم و همکاران، ۲۰۲۰). علاوه بر این، بهبود مراقبت های بهداشتی محور خانواده از طریق کاهش موانع دسترسی به مراقبت لازم است که ممکن است شامل حمایت از هزینه های حمل و نقل، اجرای خدمات رفاه بهداشتی و یا اطمینان از یک محیط عملی فرهنگی ایمن باشد.

در نهایت این یافته ها ممکن است به اطلاع رسانی بهتر، برای شیوع احتمالی آینده، دستورالعمل های مؤثر و برنامه های پیشگیری با هدف ارتقاء بهزیستی کودک در خانواده کمک کند (رومرو، لوپز-رومرو، دومینگز-آلوارز، ویلار و گومز-فراگولا^۲، ۲۰۲۰) به این صورت که هنگام کار با خانواده ها، لازم است نسبت به این تغییر شرایط گسترده حساس بود و در نظر داشت اگرچه ساختار و پیش بینی ممکن است مفید باشد، اما به طور ناگهانی اجرای سطح بالایی از ساختار در زمینه ای که به طور معمول چندان ساختار ندارد ممکن است با افزودن به استرس والدین همراه شود. به علاوه از آنجا که به احتمال زیاد خانواده ها در طول همه گیری کووید-۱۹، کمبود حمایت از منابع خارجی، از جمله مدارس یا محل های مراقبت از کودک را تجربه می کنند، بر میزان استرس آنها تأثیر منفی می گذارد. هم چنین بزرگسالان باید هوشیار باشند که کودکان به طور نامناسب خود را سرزنش نکنند یا احساس نکنند که این بیماری عذاب رفتار اشتباه قبلی آنها است؛ بنابراین، گوش دادن به آنچه که بچه ها درباره کووید-۱۹ می دانند ضروری است و ارائه توضیحی دقیق به کودکان متناسب با فهم آنها باعث می شود که آنها بی دلیل احساس ترس و احساس گناه نکنند.

به طور کلی در بحران همه گیر کووید-۱۹، همه سطوح زندگی خانوادگی بلاخص رابطه والد-کودک تحت تاثیر قرار می گیرد که در این شرایط عدم وجود حمایت های اجتماعی و عوامل استرس زا با فرسودگی والدین و کودک آزاری همراه هستند؛ در حالی که برخورداری از مهارت های مقابله ای قوی و همدلی و خودکارآمدی در والدین، ارتقا کیفیت رابطه والد-کودک را به دنبال دارند.

پژوهش حاضر مانند بسیاری از پژوهش ها با محدودیت هایی همراه بود که از جمله میتوان به محدودیت در دسترسی به فایل کامل برخی از مقالات که منجر به عدم ورود مقالات به روند بررسی شد اشاره کرد. نتایج این پژوهش نشان داد شیوع بیماری کووید-۱۹ برای کودکان و رابطه آنها با والدینشان با پیامدهای روانشناختی همراه است؛ با این وجود هنوز سازوکارهایی که ممکن است توضیح دهد که عوامل خطر مرتبط با کووید-۱۹ از چه طریقی کودکان را بیشتر در معرض نتایج منفی قرار می دهد و اینکه چه ارتباطی بین قرنطینه

¹ Li, van Vugt, & Colarelli

²Romero, López-Romero, Domínguez-Álvarez, Villar & Gómez-Fraguela

طی کووید-۱۹ و بهزیستی والدین در تنظیم کودکان وجود دارد، مورد بررسی قرار نگرفته است؛ لذا درک عمیق تری از روندهای خانوادگی، عوامل محافظتی و عوامل خطرزا در محیط خانه به منظور ارتقا رفاه کودکان در این شرایط دشوار، مهم خواهد بود.

هم چنین اگرچه تحقیقات و کارهای بالینی زیادی در زمینه استرس والدین انجام شده است، اما فرسودگی والدین فقط اخیراً مورد توجه قرار گرفته است (میکائولاچزاک و رسکام^۱، ۲۰۱۸)؛ لذا از آنجا که همه گیر فعلی ممکن است منجر به افزایش عوامل خطر مرتبط با فرسودگی والدین شود و والدینی که فرسودگی شغلی را تجربه می کنند بیشتر درگیر کودک آزاری و غفلت شوند، مهم است که پیامدهای سوء استفاده از کودک مورد توجه واقع شوند.

در نهایت از آن جهت که سلامت روان، رفتار والدین و نگرشی که به این شرایط دارند بر سلامت روان کودکان اثر می‌گذارد؛ لازم است مطالعات بیشتری بر اهمیت این قضیه و راهکارهای علمی انجام گیرد. بهزیستی کودکان به بهزیستی والدین و سایر مراقبان بستگی دارد مراقبان باید از خود مراقبت کنند تا منابع داخلی برای مراقبت از دیگران داشته باشند.

منابع

- چوهداری، عسگر، نیک‌خو، & فولادی. (۲۰۲۰). پیامدهای روان‌شناختی کرونا ویروس جدید (کووید ۱۹) در کودکان: مطالعه مروری نظام‌مند. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*, ۱۶(۵۵)، ۵۵-۶۸.
- Allen, H. L., & Sommers, B. D. (2020). Medicaid and COVID-19: At the center of both health and economic crises. *JAMA*. Advance online publication.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child development*, 72(1), 187-206.
- Barlett, J. D., Griffin, J., & Thomson, D. (2020). Resources for supporting children's emotional well-being during the COVID-19 pandemic.
- Bartlett, J. D., & Vivrette, R. (2020). Ways to promote children's resilience to the COVID-19 pandemic. *Child Trends*.
- Beckerman, M., van Berkel, S. R., Mesman, J., & Alink, L. R. A. (2017). The role of negative parental attributions in the associations between daily stressors, maltreatment history, and harsh and abusive discipline. *Child Abuse & Neglect*, 64, 109-116.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920.
- Brown, S. M., Bender, K. A., Bellamy, J. L., Garland, E. L., Dmitrieva, J., & Jenson, J. M. (2018). A pilot randomized trial of a mindfulness-informed intervention for child welfare-involved families. Advance online publication.
- Cobham, V. E., McDermott, B., Haslam, D. & Sanders, M. R. (2016). The role of parents, parenting and the family environment in children's post-disaster mental health. *Current Psychiatry Reports*, 18, 53-61.
- Coyne, L. W., Gould, E. R., Grimaldi, M., Wilson, K. G., Baffuto, G., & Biglan, A. (2020). First things first: Parent psychological flexibility and self-compassion during COVID-19. *Behavior Analysis in Practice*, 1.
- Dalton L, Rapa E, Ziebland S, et al. Communication with children and adolescents about the diagnosis of a life-threatening condition in their parent. *Lancet* 2019; **393**: 1164-76.
- Danese A, Smith P, Chitsabesan P, Dubicka B. Child and adolescent mental health amidst emergencies and disasters. *Br J Psychiatry* 2019; published online Nov 13.
- Dvorsky, M. R., Breaux, R., & Becker, S. P. (2020). Finding ordinary magic in extraordinary times: child and adolescent resilience during the COVID-19 pandemic. *European child & adolescent psychiatry*, 1-3.
- Galvin, G. (2020). With Schools Closed, Chinese Primary School Students Show Signs of Depression, Anxiety. U.S. News.
- Gambin, M., Woźniak-Prus, M., Sekowski, M., Cudo, A., Pisula, E., Kiepusa, E., ... & Kmita, G. (2020). Factors related to positive experiences in parent-child relationship during the COVID-19 lockdown. The role of empathy, emotion regulation, parenting self-efficacy and social support.
- Gewirtz, A., Forgatch, M., & Wieling, E. (2008). Parenting practices as potential mechanisms for child adjustment following mass trauma. *Journal of Marital and Family Therapy*, 34, 177-192.
- Griffith, A. K. (2020). Parental burnout and child maltreatment during the COVID-19 pandemic. *Journal of Family Violence*, 1-7.
- Hubert, S., & Aujoulat, I. (2018). Parental burnout: when exhausted mothers open up. *Frontiers in Psychology*, 9, 9.
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and Emotional Disorders in Children during the COVID-19 Epidemic. *The Journal of Pediatrics*, January.
- Lee, J. (2020). Mental health effects of school closures during COVID-19. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(6), 421.

¹Mikolajczak & Roskam

Psychological dimensions of the parent-child relationship in the Covid-19 epidemic: A review study

- Li, N. P., van Vugt, M., & Colarelli, S. M. (2018). The evolutionary mismatch hypothesis: Implications for psychological science. *Current Directions in Psychological Science*, 27(1), 38-44.
- Mazza, M., Marano, G., Lai, C., Janini, L., & Sani, G. (2020). Danger in danger: Interpersonal violence during COVID-19 quarantine. *Psychiatry Research*, 289:113046.
- Mikolajczak, M., & Roskam, I. (2018). A theoretical and clinical framework for parental burnout: the balance between risks and resources (BR2). *Frontiers in Psychology*, 9, 886.
- Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C., & Espada, J. P. (2020, April 21). Immediate psychological effects of the COVID-19 quarantine in youth from Italy and Spain.
- Parkes, A., Sweeting, H., & Wight, D. (2015). Parenting stress and parent support among mothers with high and low education. *Journal of Family Psychology*, 29(6), 907-918.
- Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *The American Psychologist*.
- Ramchandani, P. (2020). *Covid-19: We can ward off some of the negative impacts on children*. News Scientist <https://www.news-scientist.com>
- Raphael, J. L., Zhang, Y., Liu, H., & Giardino, A. P. (2010). Parenting stress in US families: Implications for paediatric healthcare utilization. *Child: care, health and development*, 36(2), 216-224.
- Romero, E., López-Romero, L., Domínguez-Álvarez, B., Villar, P., & Gómez-Fraguela, J. A. (2020). Testing the effects of COVID-19 confinement in Spanish children: The role of parents' distress, emotional problems and specific parenting.
- Roskam, I., Brianda, M. E., & Mikolajczak, M. (2018). A step forward in the conceptualization and measurement of parental burnout: The Parental Burnout Assessment (PBA). *Frontiers in psychology*, 9, 758.
- Rubens, S. L., Felix, E. D., & Hambrick, E. P. (2018). A meta-analysis of the impact of natural disasters on internalizing and externalizing problems in youth. *Journal of Traumatic Stress*, 31(3), 332-341.
- Shea, S. E., & Coyne, L. W. (2011). Maternal dysphoric mood, stress, and parenting practices in mothers of head start preschoolers: The role of experiential avoidance. *Child and Family Behavior Therapy*, 33, 231-247.
- Shorer, M., & Leibovich, L. (2020). Young children's emotional stress reactions during the COVID-19 outbreak and their associations with parental emotion regulation and parental playfulness. *Early Child Development and Care*, 1-11.
- Sprang, G., and Silman, M. (2013). Posttraumatic stress disorder in parents and youth after health-related disasters. *Disaster Med. Public Health Prep*. 7, 105-110.
- Stein, A., Dalton, L., Rapa, E., Bluebond-Langner, M., Hanington, L., Stein, K. F., ... & Bland, R. (2019). Communication with children and adolescents about the diagnosis of their own life-threatening condition. *The Lancet*, 393(10176), 1150-1163.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 1729-1753.
- Xie, X., Xue, Q., Zhou, Y., Zhu, K., Liu, Q., Zhang, J., & Song, R. (2020). Mental health status among children in home confinement during the coronavirus disease 2019 outbreak in Hubei Province, China. *JAMA Pediatrics*.
- Yıldırım, M., & Güler, A. (2020). COVID-19 severity, self-efficacy, knowledge, preventive behaviors, and mental health in Turkey. *Death studies*, 1-8.